

g phải bây giờ mà hàng trăm năm trước người ta đã nhìn thấy cơ chế thị trường không đơn thuần chỉ có tác dụng tích cực đối với kinh tế, đối với sự phát triển của xã hội nói chung. Tuy nhiên, cho đến nay, loài người chưa tìm được một cái gì hay hơn, có hiệu quả hơn cơ chế thị trường để nhận được "liền hệ ngược" trong hoạt động kinh tế, để nắm vững tương quan giữa cung và cầu, để phát huy sáng kiến cá nhân mạnh mẽ, tổ chức và điều hành sản xuất một cách năng động nhất.

Tất cả các nước đi theo khuynh hướng kế hoạch hóa tập trung cao độ cuối cùng đều quay lại với sản xuất hàng hóa và cơ chế thị trường, tìm hiểu nó, sử dụng nó, và chỉ trên cơ sở đó mới mong có được những điều chỉnh cần thiết.

Ở nước ta, mấy năm gần đây, cũng nhờ chấp nhận cơ chế thị trường mà kinh tế đã đạt được những tiến bộ đáng kể; chủng loại, số lượng và chất lượng hàng hóa khá lên, công ăn việc làm thêm ra, sinh hoạt vật chất của xã hội được cải thiện một phần.

Có thời, người ta thành kiến, đã

cảnh cụ thể, tìm cách hạn chế tác động tiêu cực của nó nếu có, làm sao cho cái giá phải trả hợp lý nhất, thấp nhất.

Cơ chế thị trường là một sự ganh đua, đấu tranh liên tục, quyết liệt để tồn tại, để giành vị trí ưu thắng, để đạt lợi nhuận cao trong khai thác nguyên liệu và nhân công, trong sản xuất và tiêu thụ, trong bán hàng và mua hàng, tạo ra và đáp ứng nhu cầu mới. Với cơ chế thị trường, quan hệ mua bán trở thành quan hệ bao trùm trong đời sống xã hội; của cải, hàng hóa, đồng tiền biến thành động lực chi phối thường xuyên và khắc nghiệt suy nghĩ và hành động của con người, phá vỡ và đảo lộn những giá trị tinh thần truyền thống, những quan hệ tự nhiên giữa người và người và môi trường sinh thái; khả năng xúc động, sự chân thực và hồn nhiên, tình người dễ trở thành những khái niệm lỗi thời, cổ lỗ, phù phiếm.

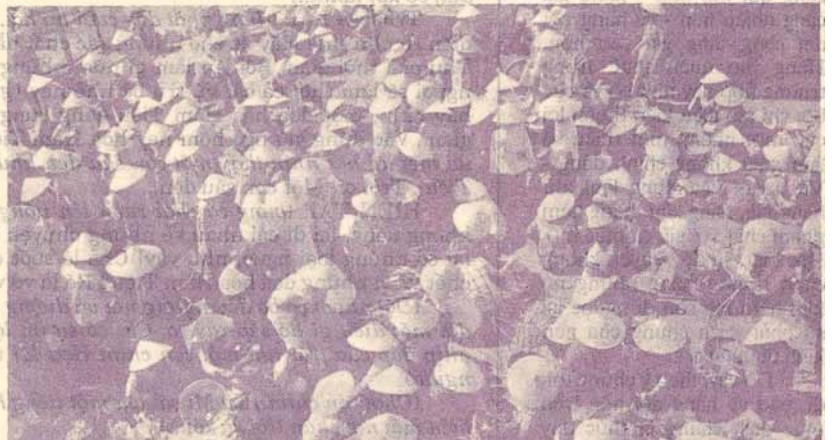
Trước đây, khi bàn về xã hội tương lai, những nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác mong rằng xã hội đó phải kết hợp được sự tinh tảo của các tổ chức kinh tế tư sản và sự quan tâm đến hạnh phúc của con người mà ta có thể nhận thấy

nếu con người xa lạ đối với con người, tàn nhẫn đối với nhau, thì sớm muộn con người không thể nào tránh khỏi tình trạng tha hóa, biến chất, thoái hóa.

Cho nên, ngay từ bây giờ, song song với việc chấp nhận sản xuất hàng hóa và cơ chế thị trường, bên cạnh ý nghĩa tích cực, xây dựng, cần phải thấy những yếu tố tiêu cực, phá hoại của nó, nhất là về mặt con người, mặt văn hóa, để có những biện pháp có tầm xa và thiết thực nhằm chăm lo cho đời sống tinh thần của nhân dân, giữ gìn tình người trong quan hệ xã hội, làm sao cho trong quan niệm chính thống về thang bậc giá trị, trong dư luận xã hội, trong ứng xử hàng ngày, phẩm giá và tài năng của con người được được đặt lên trên đồng tiền, làm sao cho con người và hạnh phúc của con người là mục tiêu của đồng tiền và của cái vật chất, là mục tiêu của chính ngay sản xuất, mà không phải ngược lại. Điều này có thể thực hiện một cách có ý thức, kiên trì, bằng nhiều biện pháp đồng bộ: kinh tế và văn hóa, giáo dục và hành chính, luật pháp và tư tưởng. Cần phải có những luật pháp nghiêm ngặt để bảo vệ

CO CHẾ THỊ TRƯỜNG VÀ TÌNH NGƯỜI

Giáo sư NGUYỄN VĂN HẠNH

kích, sản xuất hàng hóa và cơ chế thị trường, cho đó là sản phẩm của chủ nghĩa tư bản và chỉ mang lại tai vạ cho chế độ mới. Đúng ra, theo lẽ phải thông thường, ngay cả cái gì "của ta" mà dở cũng phải từ bỏ, cái gì "của địch" mà hay, mà có lợi cho ta, vẫn nên sử dụng. Huống hồ sản xuất hàng hóa và cơ chế thị trường đâu phải là đặc quyền, là "công lao" riêng của chủ nghĩa tư bản. Đó là thành tựu chung trong hoạt động kinh tế của loài người, là qui luật khách quan của mọi nền kinh tế phát triển, lại là đòn bẩy kinh tế hiệu nghiệm trong thời đại khoa học kỹ thuật công nghệ tiến nhanh vượt bậc, giao lưu quốc tế mở rộng như ngày nay.

Nhưng mọi hiện tượng đều có mặt phải và mặt trái. Mỗi bước đi lên của xã hội loài người đều phải trả giá. Sự khôn ngoan của con người không phải ở chỗ phủ nhận hoặc làm ngược lại qui luật khách quan, mà là hiểu rõ nó, vận dụng nó cho phù hợp với mục tiêu và hoàn

trong thế giới cổ đại. Hiện nay, nhiều người cũng dự đoán rằng trong nền văn minh tin học, loài người sẽ có ý thức và có điều kiện để khắc phục những nhược điểm của thời đại công nghiệp, đồng thời khôi phục, tái nhiên ở một trình độ cao hơn, những mặt tích cực của thời đại nông nghiệp, khi quan hệ giữa người và tự nhiên còn rất phong phú và mật thiết, khi tình người còn có một ý nghĩa to lớn trong sinh hoạt xã hội, trong quan hệ giữa người và người.

Con người có cả những nhu cầu vật chất và tinh thần. Nhưng đối với con người thì nhu cầu tinh thần bao giờ cũng lớn gấp bội. Nhu cầu tinh thần lại càng phong phú, bức bách khi những nhu cầu vật chất tối thiểu đã thỏa mãn. Thực tế cho thấy là nhiều khi sự giàu có về mặt vật chất lại kéo theo sự nghèo nàn về mặt tinh thần, tình cảm. Trong một xã hội, cho dù là đời đạo về vật chất đi nữa, nếu đời sống tinh thần nghèo nàn, cần cỗi,

thiên nhiên và môi trường, có những chủ trương để bảo vệ và phát triển những truyền thống tốt đẹp và nền văn hóa dân tộc, có chính sách thuế đúng đắn để điều tiết thu nhập, tăng cường quỹ phúc lợi chung, bảo đảm công bằng xã hội một cách hợp lý, khuyến khích hoạt động của các tổ chức từ thiện, cho phép hình thành các hình thức tổ chức và sinh hoạt tự nguyện trong đó con người có thể bộc lộ một cách tự do, tự nhiên, húng thú, sở thích của mình, quan hệ, giúp đỡ nhau một cách thân ái, chân tình.

Tôi nghĩ trong vấn đề bảo tồn và phát triển những truyền thống văn hóa tốt đẹp của dân tộc, trong cách ứng xử có văn hóa, có tình người, các cơ quan, đoàn thể, đặc biệt là các bộ phận tiếp xúc trực tiếp và thường xuyên với dân nên nhận thức rõ vai trò của mình và cần phải phấn đấu nhiều hơn trong tình hình mới.